

Högskolan i en föränderlig värld

Mycket händer i världen, hur påverkar det
universitet och högskolor i Sverige

UPPLÄGG

- Expertgruppen för analys
- 8 rapporter och nya projekt
- Statlig styrning och akademiska frihet
- Aktuella utredningar
- Utmaningar och möjligheter

EXPERTGRUPPEN FÖR ANALYS

- Förbundsårsamling beslutade i oktober 2021 att inrätta en expertgrupp för analys
- Förbundsårsamlingen pekade ut fyra olika projekt
 - Ändrad organisationsform & akademisk frihet och autonomi
 - Ökad kontroll och byråkratisering
 - Styrning av utbildningsutbudet
 - Ökat beroende av externa bidrag
- Dessa har levererat 8 rapporter
- Tre projekt jobbar på under 2025

Akademisk frihet och institutionell autonomi

Tina Ekberg
Juni 2022

SUHF

Sveriges universitets- och högskoleförbund

Den akademiska friheten

Ett bräckligt fundament för universitet och högskolor behöver förstärkas

Tina Ekberg
Juni 2022

SUHF

Sveriges universitets- och högskoleförbund

Akademisk frihet så in i Norden

En studie om hur akademisk frihet och institutionell autonomi har utvecklats för universitet och högskolor i Danmark, Finland och Norge samt förslag hur detta kan öka i Sverige

Tina Ekberg
Februari 2023

SUHF

Sveriges universitets- och högskoleförbund

Styrningen av lärosätenas utbildningsutbud

Så kan akademien ta större ansvar för framtidens kompetensbehov

Stellanberg, Andersson och Persson
Maj 2024

SUHF

Sveriges universitets- och högskoleförbund

www.suhf.se

Fyra projekt och åtta rapporter

Finansiering av universitetsforskning i Europa:

en översikt av fyra europeiska länder

Delrapport 2
EU-SUHF:s Expertgrupp för analys
Tina Ekberg och Peter Fredman
Oktober 2024

SUHF

Sveriges universitets- och högskoleförbund

Ökat beroende av externa medel

för forskning och utbildning på forskarnivå

Delrapport 103 SUHF:s Expertgrupp för analys
Ulrika Sjöö och Peter Fredman
April 2024

SUHF

Sveriges universitets- och högskoleförbund

Ökad kontroll och ökad byråkratisering

En kartläggning av statens styrning av universitet och högskolor

Stellanberg, Andersson Ekberg och Johansson
Charlotta de Salas och Maria de Salas
och delrapport 104 SUHF:s Expertgrupp för analys
April 2024

SUHF

Sveriges universitets- och högskoleförbund

Ökad kontroll och ökad byråkratisering

Intern effekt på lärosätena

Stellanberg, Andersson Ekberg och Johansson
Charlotta de Salas och Maria de Salas
och delrapport 105 SUHF:s Expertgrupp för analys
Oktober 2024

SUHF

Sveriges universitets- och högskoleförbund

Universitet och högskolor i förändring

Sammanfattning av fyra projekt och åtta rapporter

Expertgruppen för analys
2025

SUHF

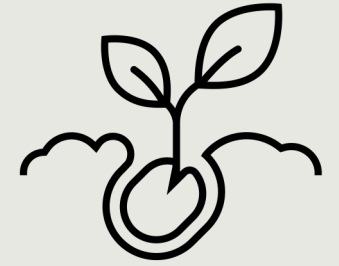
Sveriges universitets- och högskoleförbund

RAPPORTERNA HAR ANVÄNTS

- Rapporterna har presenterats och använts på olika sätt
 - Särskilda webbseminarier
 - Presenterats vid många olika möten och sammankomster
 - Politiska partier och möten på Riksdagen m.m.
- Almedalen 2023, 2024 och 2025
- Rapporterna har påverkat politiken
 - Ökat fokus på akademisk frihet och organisationsformen för lärosätena (UKÄ och statlig utredning)
 - Ökat fokus på den ökade byråkratiseringen (UKÄ och Statskontoret)

NYA PROJEKT (2025)

- Akademisk frihet och autonomi – en kodex för svenska lärosäten och förslag om ändrad offentlighetsrättslig organisationsform
- Ökad kontroll och ökad byråkratisering – vad vi kan göra själva, konkreta förslag och goda exempel
- Samarbete mellan lärosäten – om behov och förutsättningar:
 - En övergripande utredning om möjligheter och hinder för samarbete
 - En utredning med fokus på ämneslärarutbildningen
 - En med fokus på professionsutbildningar inom hälso- och sjukvården

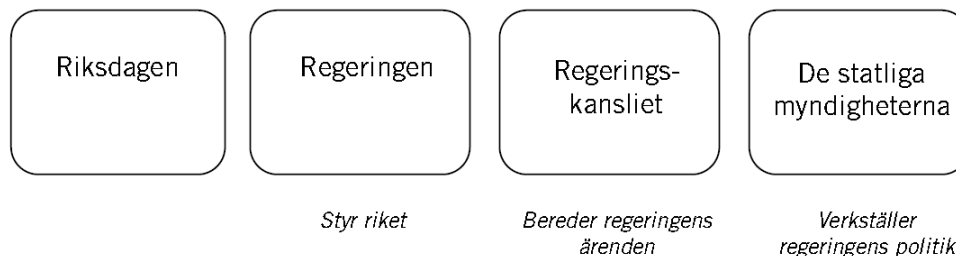
Statlig styrning & akademisk frihet

STATENS MAKT OCH STYRNING

Styrnings- och ansvarskedjan

All offentlig makt i Sverige utgår från folket

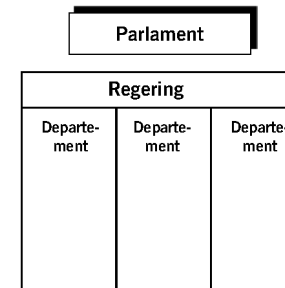
Styr riket

Bereder regeringens ärenden

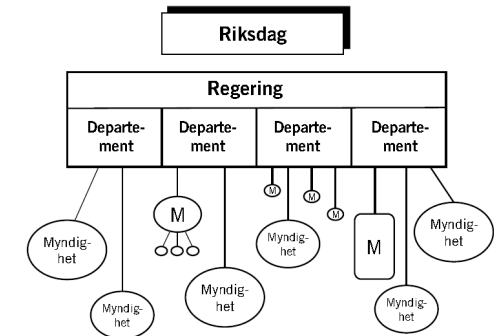
Verkställer regeringens politik

Organisationsmodeller

De flesta länder

Sverige

- Det finns ca 350 myndigheter
- Förvaltningsmyndigheter är ojämförbart vanligast
- Myndigheter har en lydnadsrelation till regeringen
- Myndighetsutövning är det vanligaste uppdraget (självständiga i utövandet)
- Universiteten är stora myndigheter, av de 20 största myndigheterna är nio universitet
- Organisationsformen som förvaltningsmyndighet är ovanlig internationellt

POLITIKEN

Ett ökat intresse för det vi gör

**Ekonomisk utveckling
och stötta företag**

**Stötta i stora
samhällsutmaningar**

Tillämpad forskning
Anpassad utbildning
Samverkan
Innovation
Entreprenörskap
Konkurrenskraft

Tillämpad forskning
Anpassad utbildning
Välfärden
Jämställdhet
Hållbar utveckling
Agenda 2030

Lärosätenas eget utrymme minskar

EN ABSOLUT GRUNDFÖRUTSÄTTNING

Utbildningens och forskningens frihet
& lärosätenas självbestämmande

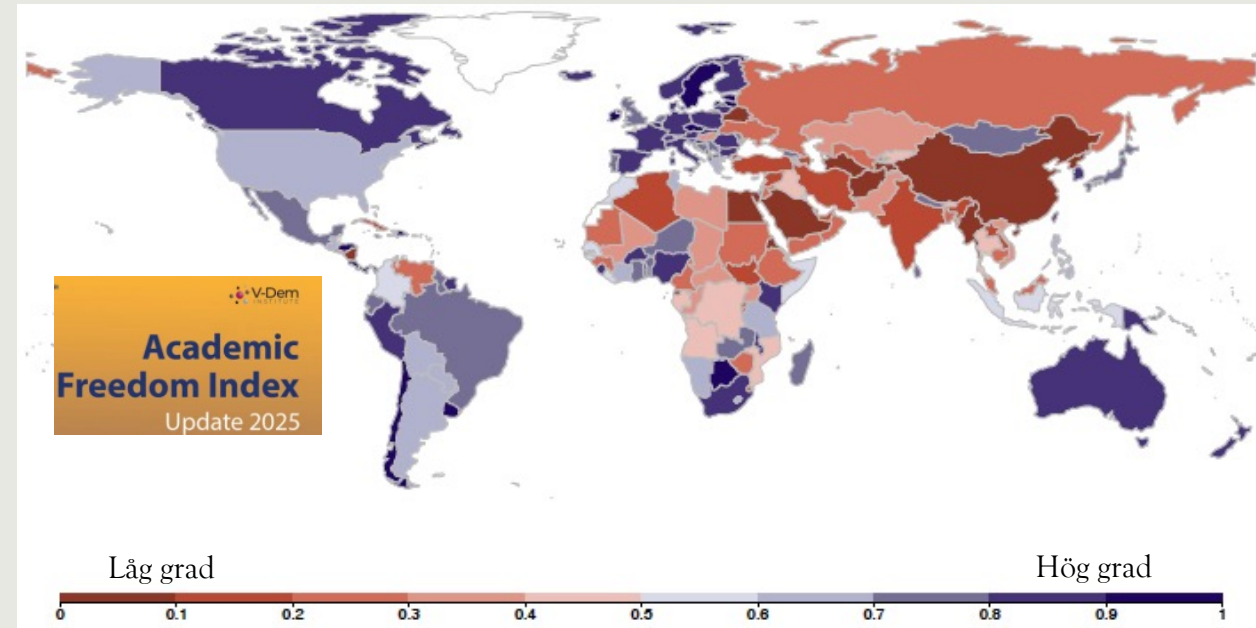
- Autonomin definierar lärosätena
- Att skapa och sprida kunskap kräver ett fredat handlingsutrymme
- Styrd kunskap och osjälvständiga lärosäten ger lägre relevans och kvalitet i verksamheten

DEN AKADEMISKA FRIHETEN MINSKAR

- Demokratin på nedgång och autokratin på frammarsch
- Följer ofta ett liknande mönster media, domstolar, akademin och kulturen
- Den akademiska friheten eroderar även i Europa

- Politisk styrning
- Peka ut lämpliga och olämpliga områden
- Utse styrelser och ledningspersoner
- Påverkan, hat och hot
- Handlingsutrymmet inom lärosätena

FÖRÄNDRINGAR I USA

Det råder stor osäkerhet!

- Forskningsanslag hålls inne och nedskärning av personal
- Allt som har med DEI (diversity, equity & inclusion*) ska identifieras och tas bort
- Vissa ord stryks och försvinner, kopplade till DEI, rasteori, genus och klimat
- Vissa universitet får indragna medel (Harvard)
- Ökad kontroll för inresande studenter och personal

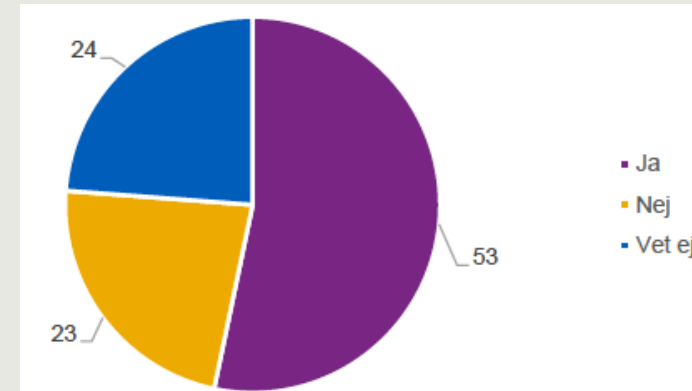
*Mångfald, rättvisa (jämförbarhet), inkludering

RAPPORT FRÅN UKÄ, MAJ 2024

- Fallstudier
- Frågor till lärosätena
- Frågeformulär till lärare och forskare

Är den akademiska friheten utmanad?

Om ja, på vilket sätt?

	Procent
Politisk styrning och politisk påverkan generellt	29
Forskningsfinansiering och forskningsfinansieringssystemet generellt	28
Homogenitet, vågar inte ta upp saker, anpassning till normer, likriktning inom akademiska miljöer, åsiktskorridorer, akademisk konformism	10
Riktade och snäva utlysningar och satsningar	7
Etikprövning	6
Beroendet av externa finansiärer, för hög andel externfinansierad forskning	5
Kortandet av universitetsstyrelsernas mandatperioder, politiskt tillsatta styrelser	5
Resultatfokus, krav på snabba resultat, tillämpningsfokus, krav på samhällsrelevans och nyttiggörande	4

STATLIGA UTREDNINGAR

- Utredning om akademisk frihet är tillsatt
 - Tunt direktiv utan relationen till stat, grundlag och kollegialitet. Redovisas senast den 30 juni 2026
 - Utredare Anna-Sara Lind (UU)
- Regeringen ska: "tillsätta en utredning för att analysera ändamålsenligheten i dagens myndighetsform för statliga universitet och högskolor."
- Uppdrag till UKÄ: "ska göra en sammanställning av förslag i tidigare utredningar och rapporter om universitet och högskolors associationsform." Lämnas senast den 13 juni 2025

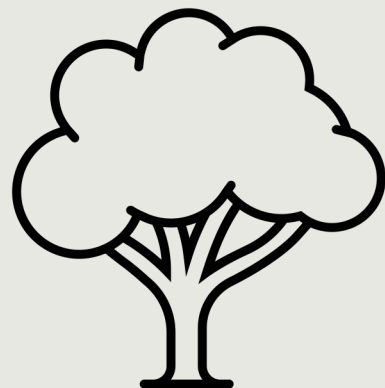

UTMANINGAR OCH MÖJLIGHETER

- Konkurrens om det ekonomiska utrymmet
 - Andra prioriterade politikområden i fokus, inte minst försvaret
- Ett osäkert geopolitiskt läge
 - En fortsatt hög konfliktnivå, ökad polarisering och mer spänningar
- AI, ny agent för kunskapsgenerering och kunskapsspridning
 - Den enskilt största utmaningen och möjligheten på sikt
- Samhället är helt beroende av kunskap
 - Ökat behov av kunskap och sammanhållande krafter
- Lärosätena är mycket resilienta och anpassningsbara
 - Universiteten har gått igenom mycket under århundrandena

Tack!